

SZEMLE

DR. CZIKE BERNADETT (SZERK.): HUMANISTA PEDAGÓGIA. A HUMÁNSPECIFIKUS MOTÍVUMOK MEGJELENÉSE AZ ALTERNATÍV ISKOLÁKBAN. SZABAD ISKOLÁKÉRT ALAPÍTVÁNY, 2023.

Földes Petra: Egy új paradigma ígérete

Nagyon örülök ennek a könyvnek.

2021-ben találkoztam először Czike Bernadettnek az alternatív pedagógiákat a humánspecifikus motívumokkal összekötő gondolatmenetével, és akkor nagyon sajnáltam, hogy csak annyit láthatok ebből az izgalmas felvetésből, amennyi egy konferenciaelőadásba belefér.¹ A most közreadott kötetben megszületett a folytatás: a humánspecifikus motívumokat – vagyis a maslow-i piramis magasabbrendű szükségleteit kibontó, pedagógiai relevanciájú motivációs rendszert – Czike Bernadett ebben a munkában részletesebben is bemutatja, az általa felkért jeles alternatív pedagógusok pedig a gyakorlat oldaláról reflektálnak. Hiánypótló munka, s hogy milyen hiányt pótol, azt érdemes egy kissé hátrébb lépve megfogalmazni.

Ha az alternatív pedagógiák szeretnék magukat minél szélesebb körben bemutatni, szeretnének maguknak helyet kapni a pedagógiai diskurzusból – vagyis ha

szeretnék, hogy az alternatív megközelítés ne csak valami bonbon legyen a tortán, hanem értő tanárképző kurzusokon is megjelenjen –, és ha vágnának arra, hogy professzionális, a szcéna lényegét megragadó és azt előremozdító neveléstudományi kutatások szülessenek a témában, akkor állító módon meg kell tudniuk mutatni az alternatív megközelítésmód lényegét, és nem ragadhatnak bele az öndefinícióba abba a csapdájába, amit a reform- és az alternatív pedagógiáknak nemcsak az elnevezése, hanem az önme-

ha vágnának arra, hogy professzionális, a szcéna lényegét megragadó és azt előremozdító neveléstudományi kutatások szülessenek a témában

határozása is magával hoz: hogy tudniillik maga az *eltérő* jelleg volna az alternativitás differentia specificája. „Ma is más iskolát akarunk!” – mondja a *Személyes előszó* végén a több mint harmincéves alternatív mozgalommal

mindvégig együtt élő Fehér Márta. A kötet pedig nagyon világos állításokat fogalmaz meg arról, hogy: milyen iskolát.

¹ Az ÚPSz hasábjain itt mutattuk be a konferenciakötetet: Földes Petra: Családi fényképalbum. 2021/3–4.

A modern – a rendszerváltás után alakult vagy újrászerveződött – alternatív pedagógiák művelői és az őket kutató neveléstudósok a kezdetektől definíciós nehézséggel küzdenek: próbálkoztak szervezeti, tulajdonlási, tartalmi megközelítéssel, de egyik nézőpontból sem sikerült konzekvensen kijelölni a vizsgált objektumokat (vagyis alternatív színtereket). Ahány vizsgálat, annyi egyedi definíció született. A most elkészült kötetben az a különösen inspiráló, hogy a tartalmi megközelítés szempontjából végre egy jól körülhatárolható, rendszerezett, ugyanakkor a további gondolkodás számára széles távlatokat nyitó értelmezési keretet kínál: ez pedig a humánspecifikus motívumok rendszere.

Ezeket, vagyis a Maslow-féle szükségletpiramisnak a felsőbb szintekhez tartozó – (1) affiliáció és intimitás; (2) kompetencia; (3) autonómia; (4) teljesítmény; (5) önmegvalósítás, illetve (6) transzcendencia – motívumait tartják az iskolai tevékenységek legfontosabb hajtóerejének, a kibontakozásuk támogatását pedig a gyerekekkel folytatott pedagógiai munka céljának. Mindez azt jelenti, hogy a kötetben bemutatott alternatív megközelítések képviselői nem a feldolgozandó tartalmakat, hanem az iskolai szereplőket, a közöttük lévő kapcsolódásokat helyezik a pedagógiai gondolkodás középpontjába; a megközelítésüket ezért nevezik humanista pedagógiának. Miközben a megszólaló alternatív programokat valóban összeköti a humánspecifikus motívumok rendszere, más és más hangsúlyokkal kezelik az egyes motívumokat,

más és más tevékenységeket preferálnak, másfajta szervezeti rendben gondolkodnak. Vagyis a humanista megközelítésben működő intézmények mind a maguk módján, és egészen különféle módokon boldogok, miközben mélységes szakmai és emberi szövetségbe kovácsolja őket, hogy a humánspecifikus motívumokat valamennyien szem előtt tartják, a döntéseiket ezekre építik, ezekből vezetik le.

Czike a kötet szerkesztőjeként mindegyik motívumhoz egy/néhány jellegzetes alternatív megközelítést rendel, így a kötetben megjelennek klasszikus reformpedagógiai megközelítések, mint a Waldorf-, a Montessori-, a Freinet-pedagógia,

de mellettük ott vannak olyan, rendszerváltás után született pedagógiai rendszerek is, mint a Rogers, a Lauder, az AKG és a Belvárosi Tanoda.

Dr. Czike Bernadett bevezető tanulmányában mutatja be a humánspecifikus motívumok rendszerét, mind a hat motívumot kifejezetten pedagógiai nézőpontból taglalva. A bemutatást jól áttekinthető táblázatokkal egészíti ki, melyekben az adott motívumhoz tartozó pedagógiai elveket, célokat, az ehhez tartozó alternatív módszereket és konkrét eljárásokat, valamint az adott motívumhoz kapcsolható lehetséges zavarokat, tüneteket gyűjti össze. Meggyőzően, bár inkább érzelmi alapon és elég röviden érvel a humánspecifikus motívumoknak a pedagógiai munkát megalapozó potenciálja mellett, vagyis az olvasónak még mindig marad hiányérzete: a rendszerezett, elmélyült elméleti alapozás továbbra is várat magára. Érzésem szerint azonban az

a humanista megközelítésben működő intézmények mind a maguk módján, és egészen különféle módokon boldogok

mutatja be a humánspecifikus motívumok rendszerét, mind a hat motívumot kifejezetten pedagógiai nézőpontból taglalva. A bemutatást jól áttekinthető táblázatokkal egészíti ki, melyekben az adott motívumhoz tartozó pedagógiai elveket, célokat, az ehhez tartozó alternatív módszereket és konkrét eljárásokat, valamint az adott motívumhoz kapcsolható lehetséges zavarokat, tüneteket gyűjti össze. Meggyőzően, bár inkább érzelmi alapon és elég röviden érvel a humánspecifikus motívumoknak a pedagógiai munkát megalapozó potenciálja mellett, vagyis az olvasónak még mindig marad hiányérzete: a rendszerezett, elmélyült elméleti alapozás továbbra is várat magára. Érzésem szerint azonban az

áttörés ezzel a keretezéssel megtörtént: a humánspecifikus motívumok rendszerében az alternatív megközelítés állításai és érvei kibonthatók, sőt az elmélyülést támogató szakirodalmat is megszerezte a szerző: mindegyik motívum rövid bemutatását szakirodalmi ajánló követi a kötetben.

Ahogy rendelkezésre állnak az elméleti bevezetőben megfogalmazott alapelveket életre keltő gyakorlati tapasztalatok is. A kötet azt az – alternatív szcénából ismert – gyakorlatot viszi tovább, ami a különböző műhelyek munkájának lényegét az élő, lélegző gyakorlat bemutatásával igyekszik közvetíteni. A gyűjteményben a hat humánspecifikus motívum gyakorlati pedagógiai aspektusait tíz cikkben bontják ki a szerkesztő által felkért szerzők. A humánspecifikus motivációkhoz való kapcsolódás a kötet alapkoncepciójának a része, és bár a szerzők eltérő mélységig reflektálnak a Czike által jegyzett bevezető fejezetre, így is felsejlik az a fogalmi háló, amely annyira ígéretessé teszi a humanista pedagógiáról a humánspecifikus motívumokkal összefüggésben való gondolkodást.

Dr. Gádor Anna és Lipták Erika, a Rogers Iskola alapítója és jelenlegi vezetője az affiliáció és intimitás, a kompetencia, az autonómia és az önmegvalósítás megélésébe engednek betekintést a rogerses gyakorlaton keresztül. Nem csoda talán, hogy ez a beszámoló került a gyakorlati feldolgozások között az első helyre: a szerzők mintha folytatnák a Czike-féle bevezető tanulmányt. A rogerses alapelvek és a humánspecifikus motívumok összekapcsolódnak, egymásba

játszanak, a beszámoló határozottan erősíti a bevezető szöveg relevanciáját, és alá húzza a humánspecifikus motívumok mint elméleti keret használhatóságát.

Az alternatív iskolák sajátos pedagógusa – a gyereket kísérő pár (patronus, mentor) – és a diákok viszonyáról szól három különböző iskola gyakorlatát bemutatva Kiss Virág (AKG Általános Iskola, Mendelovics Zsuzsa (AKG) és Szabényi Csilla (Belvárosi Tanoda) írása. Az affiliáció témájára felfűzött beszámolók messze továbbmennek a tanár-diák párosok együttműködésének a bemutatásán, és érintik a közösségi összetartozás, a szülőkkel való kapcsolat, de a tantestületi együttműködés kérdéseit is.

Kérégyártó Judit a kooperatív tanuláshoz a társas kapcsolatokkal, szociális kompetenciákkal való összefüggéseit mutatja be, vagyis kifejezetten az affiliációra koncentrálna, ő azonban nem egy alternatív programot, hanem az alternatív pedagó-

giák egyik kulcsmódszereit állítja középpontba.

Tallér Júlia az autonómiomotívum megjelenését vizsgálja a Montessori-módszerben. Itt is az átgondolt szerkesztői koncepciót látjuk tükröződni, hiszen

Montessori a tanulói autonómiára építi az egész rendszerét. „Segíts, hogy egyedül csinálhassam!” szól az „önmagától aktív” gyermek fejlesztését megcélzó pedagógiai rendszer jelmondata. A fejezet rövid, lényegretörő bevezetést kínál Montessori mai napig sikeresen működő alapelveibe és gyakorlatába.

Bendő Emese Ágnes a hazai kisgyermeknevelés egyik ikonikus figuráját,

a hat humánspecifikus motívum gyakorlati pedagógiai aspektusait tíz cikkben bontják ki a szerkesztő által felkért szerzők

Pikler Emmi idézi meg, amikor a kompetenciamotívum erősítéséről szólva az önállóan indított játék, mozgás, interakció jelentőségét hangsúlyozza.

Dr. Czike Bernadettnek és Kozma Klaudiának a teljesítménymotivációról szóló fejezetét (vagy annak tömörebb változatát) talán szívesebben olvastam volna a bevezető részben, ahol a téma bemutatása nagyon rövidre sikeredett. Itt viszont érdekes, informatív összefoglaló található, ami ugyanakkor nélkülözi a konkrét alternatív gyakorlatok bemutatását.

Ezt követően Tallér Júlia jelentkezik újabb fejezettel, melyben a fejlesztő értékelés teljesítménymotivációra gyakorolt hatását mutatja be sok-sok gyakorlati példán keresztül. Ez a fejezet a közvetlen pedagógiai gyakorlatban jól használható ötleteket közöl, miközben nem egy-egy konkrét alternatív műhely tevékenységről szól. (Vélhetőleg a szöveg máshol már megjelent – kicsivel több, a kötet koncepciójához igazító utómunkát még elbírt volna, sajnos maradt benne például feloldatlan szakirodalmi hivatkozás.)

Dr. Szeszler Anna a projekteknek az önmegvalósításban betöltött szerepét, valamint a projekteket kísérő pedagógusok szerepét és feladatait mutatja be. Sajnos a szövegben nincs utalás a szerző által hosszú évekig vezetett Lauder Iskolára, és a szöveg végén a szakirodalmi ajánló is lemaradt, így kissé nehezebb itt a

további tájékozódás, mint a többi téma esetén.

Galambos Rita a '90-es évek hazai alternatív gondolkodásában még markánsan jelen lévő, ám mindinkább feledésbe merülő Freinet-pedagógiának az önmeg-

valósítást támogató koncepciójáról beszél. Itt is üdvözljük a szerkesztői invenciót: részben a szellemi tartalom „mentése”, azaz Freinet újra szóba hozása okán, részben azért, mert az önmegvalósítás motívumá-

hoz igazán adekvát pedagógiai rendszert sikerült kapcsolni a Freinet-féle munkaiskolában zajló kísérletezés, szabad önkifejezés középpontba állításával.

A kötet utolsó fejezetében Bakonyi Katalin a Waldorf-pedagógiát mutatja be a transzcendens motívumok szempontjából. A kiválasztott humánspecifikus motívum és az alternatív megközelítés itt is kiválóan egymásra talál: a szerző a steineri antropozófia sajátos emberképére alapozva mutatja be a Waldorf-pedagógiának a transzcendenciával kapcsolatban álló szokásait, gyakorlatát.

A kötet hátoldalán megszólaló Bányai Évával, Knausz Imrével és Lencse Mátéval együtt én is szeretném, ha az a humanista pedagógia, melyet a kötet bemutat, közelebb kerülne a fősodorhoz. Ez pedig csak úgy történhet meg, ha az alternatív paradigma meg tudja mutatni magát – érzésem szerint ehhez visz közelebb egy lépéssel ez a kötet.

én is szeretném, ha az a humanista pedagógia, melyet a kötet bemutat, közelebb kerülne a fősodorhoz